

Journalnr. 51.50
- 4 FEB. 2009
Sagsbeh.: CA
Kopi til:

Odder Museum

Danmark- Ekspeditionen

En marinarkæologisk
forundersøgelse på 3
lokaliteter i
Nordøstgrønland i 2008

English survey page 13

Ove Sørensen, Odder Museum

Mylius Eriksens Danmark-Ekspedition

- Marinærkæologiske forundersøgelser i Nordøstgrønland

Baggrund

I årene 2006-2008 er det 100 år siden, Danmark-Ekspeditionen var i Nordøstgrønland. På trods af ekstremt vanskelige vilkår lykkedes det ekspeditionsdeltagerne at gennemføre de opgaver, der var formålet med rejsen: at opmåle kystlinjen langs det ukendte Nordøstgrønland og at foretage en mangfoldighed af naturvidenskabelige undersøgelser i området.

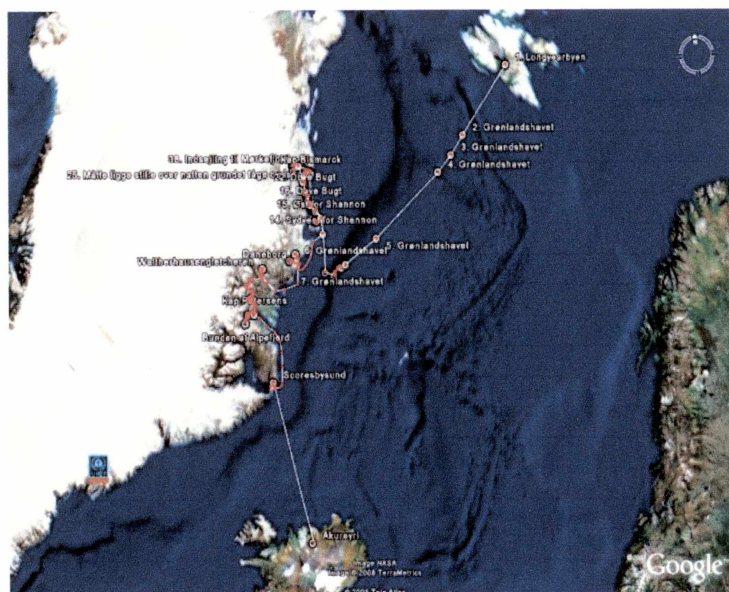
Maleren Aage Bertelsen maler skibet "Danmark" inden hjemturen i 1908

Danmark-Ekspeditionen vendte hjem med enestående resultater, og det er ikke uden

grund, at den betragtes som en af verdenshistoriens mest betydningsfulde polarekspeditioner.

Men prisen var høj: tre af ekspeditionsdeltagerne omkom i efteråret 1907 under en kortlægningsrejse i de nordøstligste egne. En række kulturinstitutioner har sammen markeret dette jubilæum med projektet *"I hundredåret for Danmark-Ekspeditionen 1906-08"*. Projektet har et forskningsmæssigt og et formidlingsmæssigt sigte og falder i 4 afsnit med en udstilling, et forskningsprojekt, en bogudgivelse og en mindeekspedition.

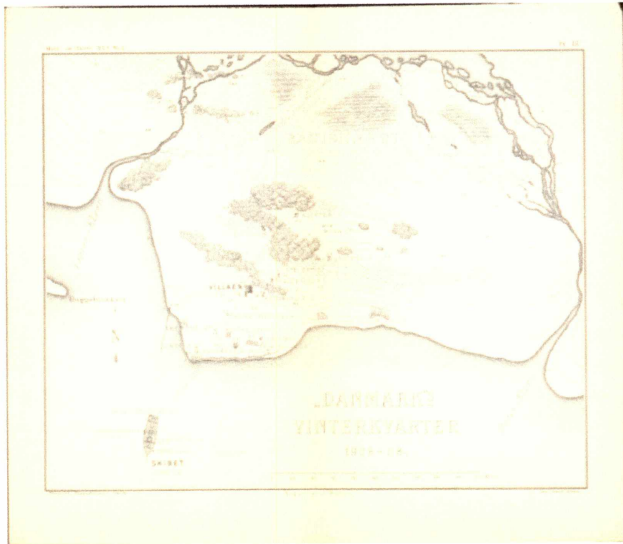
Mindeekspeditionen og de marinærkæologiske undersøgelser

Sejlruten for mindeekspeditionen september 2008. Ruten var på ca. 3600 kilometers længde og begyndte på Svalbard.

I 2008 sendte museerne, en mindeekspedition til Danmarkshavn med det russisk ejede ekspeditionsskib Aleksey Marishev. Ekspeditionen blev arrangeret i samarbejde med rejsebureauet Albatros-Travel. Ombord var der 46 betalende deltagere, der skabte det økonomiske fundament for, at der kunne deltage 8 museumsfolk. Ekspeditionen startede i Longyearbyen på Svalbard den 3. september med kurs mod Danmarkshavn

Dykning i Danmarkshavn på 77° bredde.

Kort over skibets placering i Danmarkshavn

blev både brugt som ladeplads og losseplads. Flere af de fotografier, der blev taget på ekspeditionen for 100 år siden, viser, hvordan affaldet hobede sig op langs skibssiden i de måneder om året, hvor skibet lå i isen. Oprydningen tog naturen sig af ved tøbrud om sommeren, når isen brød op og affalddyngen ramte havets bund ca. 25 meter under skib.

Formålet med dykningen var at forsøge at lokalisere nogle af de genstande, der gik til bunds og eventuelt bjerge dem. Men marinarkæologiske undersøgelser efter genstande på havbunden i arktiske områder, kan ofte være skuffende. Havbunden tæt på kysten er som regel meget udsat for isfjelde, der hen over sommeren driver ud og ind med tidevandet, vinden og havstrømme og trækker dybe ødelæggende furer i havbunden. Vi håbede dog på, at bundforholdene var af en sådan beskaffenhed, at isfjeldene ville gå hen over havbunden i det område, hvor skibet havde ligget for svaj.

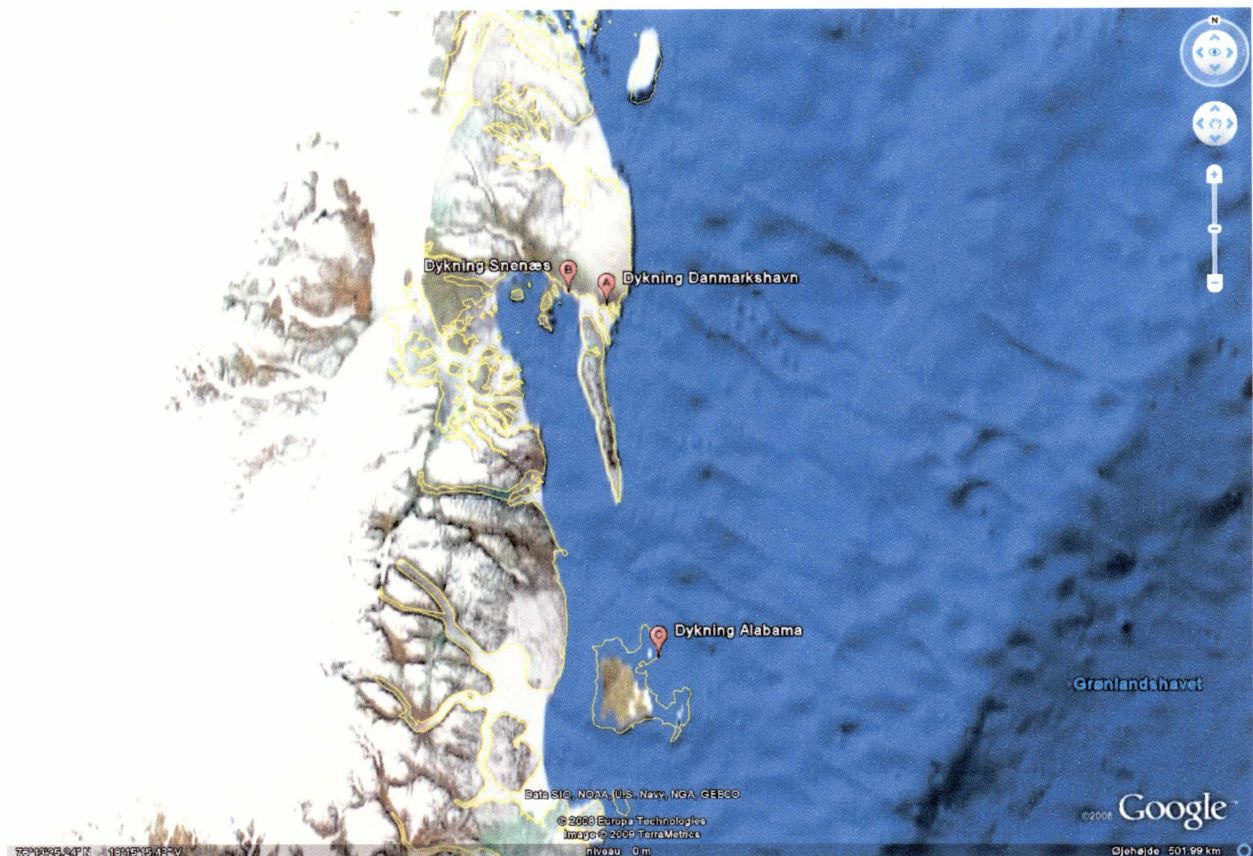
Ekspeditionsskibet "Danmark" kastede anker i sensommeren 1906 i den bugt, der senere kom til at hedde Danmarkshavn. På land blev der bygget et ekspeditions hus, som blev forbundet telefonisk med skibet gennem et ca. 150 meter langt kobberkabel. Ekspeditions huset blev døbt "Villaen", og kom til at fungere som hjem for 4 af ekspeditionsmedlemmerne. Resten boede på skibet "Danmark", der således fungerede som ekspeditionens hovedkvarter gennem den 2-årige periode, hvor skibet lå for svaj ud i Danmarkshavn. På 77° nordlig bredde er der kun isfrit 2 måneder om året. Resten af året lå skibet indefrosset i mere end 2 meter tyk havis. Isen omkring skibet

Affaldet hobede sig op langs skibet i løbet af vinteren. Om sommeren gik det til bunds 25 meter under skibet. Bemærk gryden i forgrunden.

på Nordøstgrønland og der blev tilbagelagt ca. 3600 km i isfyldt farvand i løbet af de næste par uger, inden ekspeditionen sluttede i Akureyri på Island den 17. september.

Undervejs blev der foretaget marinarkæologiske undersøgelser. Disse undersøgelser blev udført af konservator Jesper Frederiksen, Marinarkæologisk Afdeling på Moesgård og museumsleder, etnograf Ove Sørensen, Odder Museum. Ove Sørensen, der var leder af ekspeditionen, havde det faglige ansvar for undersøgelserne, mens Jesper Frederiksen fra Moesgaard stod for den midlertidige konservering. Der blev foretaget 3 marinarkæologiske undersøgelser.

A: Dykning ved Danmarkshavn der, hvor skibet "Danmark" har ligget for svaj i perioden 1906 til 1908.

B: Dykning ud for Snenæs i et forsøg på at lokalisere ekspeditionens automobil, der gik gennem isen.

C: Dykning på vestsiden af Shannon Ø efter Ejnar Mikkelsens skib "Alabama"

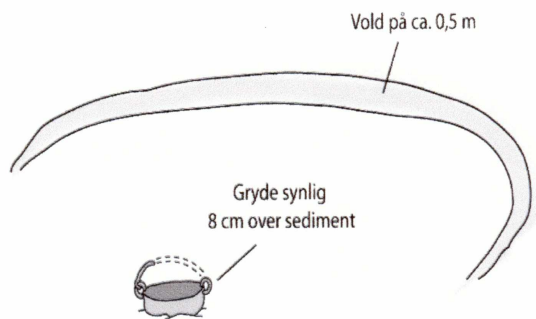

Dykker i Danmarkshavn. I baggrunden ekspeditionsskibet Aleksey Marishev

Der blev foretaget 3 dykninger i Danmarkshavn. Det viste sig ret hurtigt, at bunden var uspoleret af isfjelde på det sted, hvor skibet havde ligget opankret for 100 år side. Bunden var meget blød med mulighed for, at genstande kunne lejres sig her. Mellem land og opankringspladsen, blev det fundet dele af det telefonkabel, der havde forbundet skibet og ekspeditionsbygningen på land.

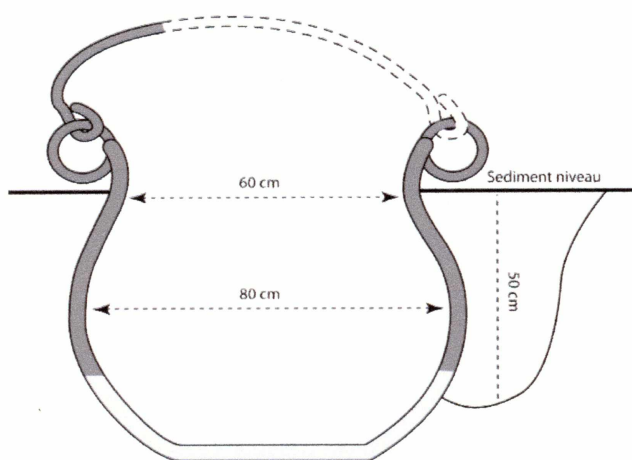

Stump af telefonkabel

På det sted, hvor agterenden af skibet havde ligget, blev der fundet en stor jerngryde på 24 meters dybde. Gryden var ca. 80 centimeter i diameter og højde, og den var trykket godt ned i sedimentet, så det kun var ca. 8 centimeter af den, der var synlig med den ene hank stikkende op. Det var desværre umuligt, at bjerger gryden på den tid, der var til rådighed.

Gryden blev fundet på gps. pos.: N76 46.061 W18 41.166.
Positionen blev taget 08-09-2008 16:40

Tegning af gryden fra opankringsområdet.
Kun ca. 10 centimeter stak op af sedimentet

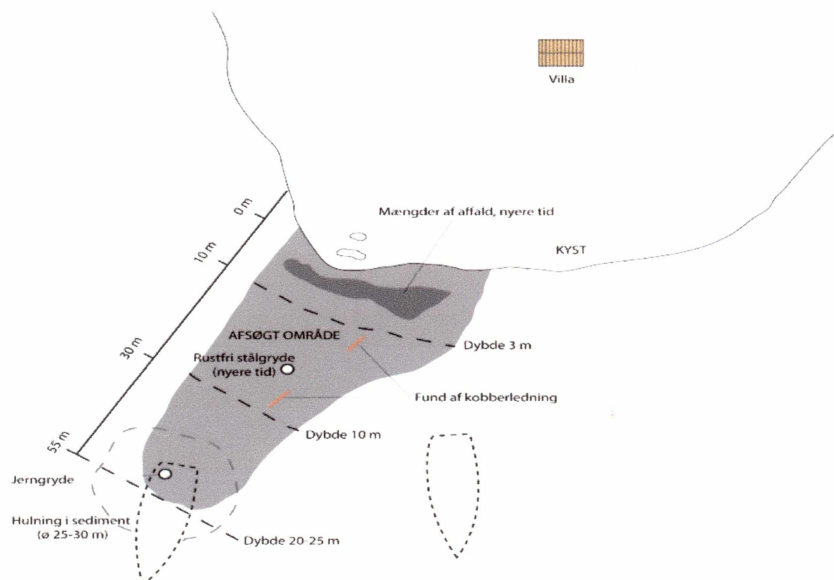

Foto af gryde fra kabyssen på "Danmark". På fotoet side 4 kan man også se en gryde i forkanten af affaldsbunken.

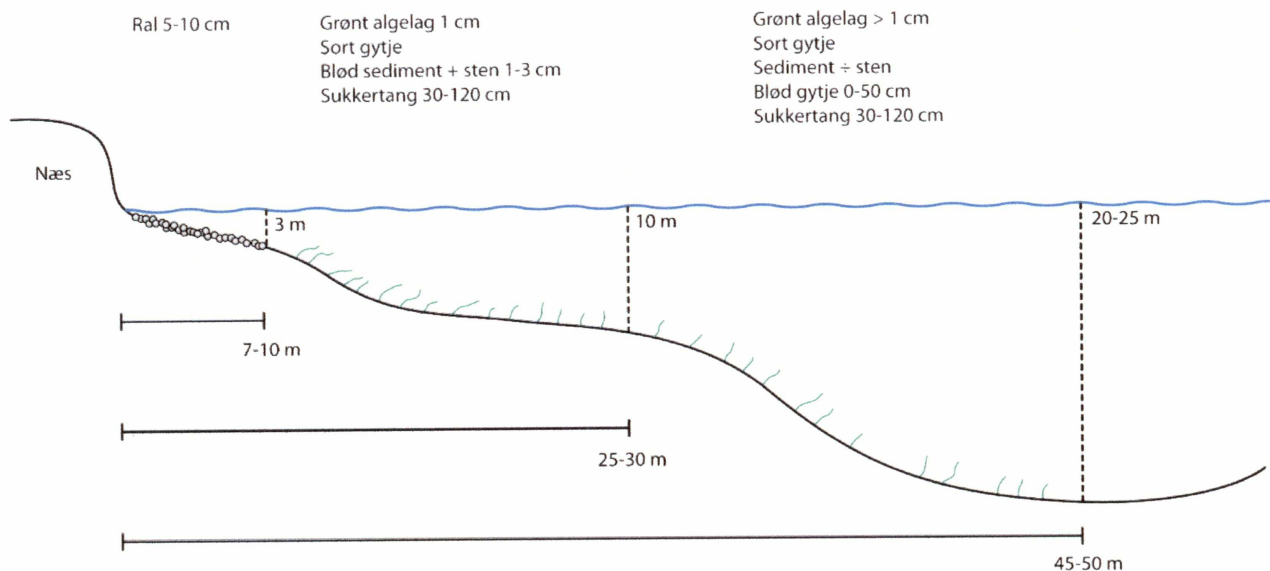
Havbunden ved opankringsområdet ved Danmarkshavn

Havbunden mellem kysten og opankringsområdet blev undersøgt i cirkelslag fra højre til venstre.

Sigtbarheden var de første 30 meter fra kysten ca. 15 meter. Mellem 30 og 55 meter faldt sigtbarheden til 5 - 8 meter i takt med den tiltagende dybde.

Som skitseret på nedenstående profiltegning kan undersøgelsesfeltet inddeles i 3 niveauer svarende til forskellige bevaringsforhold.

Første niveau fra 0 til 10 meter fra kysten: I dette område blev der observeret meget affald fra nyere tid imellem sten på havbunden. Stedet har formentlig fungeret som dump for vejstationen i en periode. Bunden var dækket med sten og sand med et tyndt algelag og en hård sedimentflade. Eventuelle fund vil derfor have ringe mulighed for at lejlighedsvis i sedimentet. Bevaringsforholdene er i dette niveau overvejende aerobe.

Andet niveau fra 10 til 30 meter fra kysten: I dette område blev de 2 stumper kobberledninger observeret i sedimentet og kunne let løftes op. Havbunden var mere blød, end den var det på det første stykke, og mulighederne for at finde levn er derfor større her. Bevaringsforholdene i dette niveau er delvis anaerobe og derfor er bevaringsforholdene her bedre end på det første niveau.

Tredje niveau fra 30 til 55 meter fra kysten: Her blev gryden observeret. Sedimentet var blødt og gytjeagtigt og overvejende anaerob. Der er derfor meget gode bevaringsforhold for både organiske og uorganiske materialetyper.

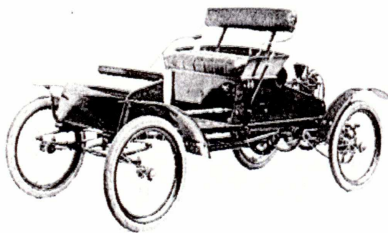
Den marinarkæologiske forundersøgelse i Danmarkshavn afdækkede nogle interessante bundforhold, der ikke kan udelukke, at der kan gøres spændende fund af genstande i det område, hvor skibet "Danmark" har ligget for svaj i perioden 1906 til 1908. For det første tyder meget på, at området lige under skibets agterende ligger indenfor en beskyttende vold eller revle, der forhindrer store isfjelde i at nå bunden her og sikrer, at mindre isfjelde driver henover. For det andet virker det tykke, bløde og anaerobe gytjelag konserverende på eventuelle genstande, der måtte være sunket til bunds for 100 år siden. For det tredje

blev der fundet en gryde, der efter alt sandsynlighed stammer fra kabyssen ombord på skibet "Danmark". Der er derfor overvejende grund til at tro, at der ligger flere genstande i gytjelaget på bundet.

Bilvraget på Snenæs

I farvandet ud for Snenæs ca. 30 kilometer fra Danmarkshavn gik Danmark-Ekspeditionens automobil - den først bil på Grønland - igennem isen i 1907. Den havde netop været på tur på vej ind mod indlandsisen med byggematerialer til den unge Peter Freuchens observationshytte i Pustervig. Det lykkedes dog kun at nå ca. 45 kilometer fra Danmarkshavn, før bilen måtte vende om på grund af dårligt vejr. På tilbagevejen kørte ekspeditionens maskinmester Weinschenck vognen fast i en snedrive. Han måtte efterlade den og gå tilbage til skibet i Danmarkshavn. Bilen blev genfundet et par måneder senere, men var nu gået gennem isen, hvor den stor på bunden af det lave vand.

Det var planen, at foretage en afsøgning af området omkring Snenæs, for at konstatere, om bilen stadig stod der nu 100 år efter.

Den første bil på Grønland af mærket E.L.K. mobil.

Den havde vanskeligt ved at starte i de lave kuldegrader og kørte bedst på blankis.

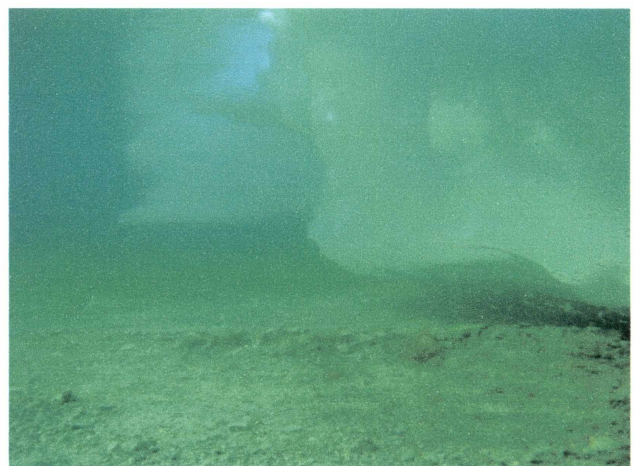

I snedriver sad den uhjælpelig fast. Den endte sine dage på bunden af havet.

Der blev foretaget 2 dykninger i området ud for Snenæs. Sigtbarheden var god og det viste sig desværre ret hurtigt, at alle sport af bilen var væk. Havbunden i området havde været meget udsat for isfjeldes drift ved kysten gennem tiderne og bilen er sandsynligvis blevet knust af isfjelde eller skubbet ud på dybere vand.

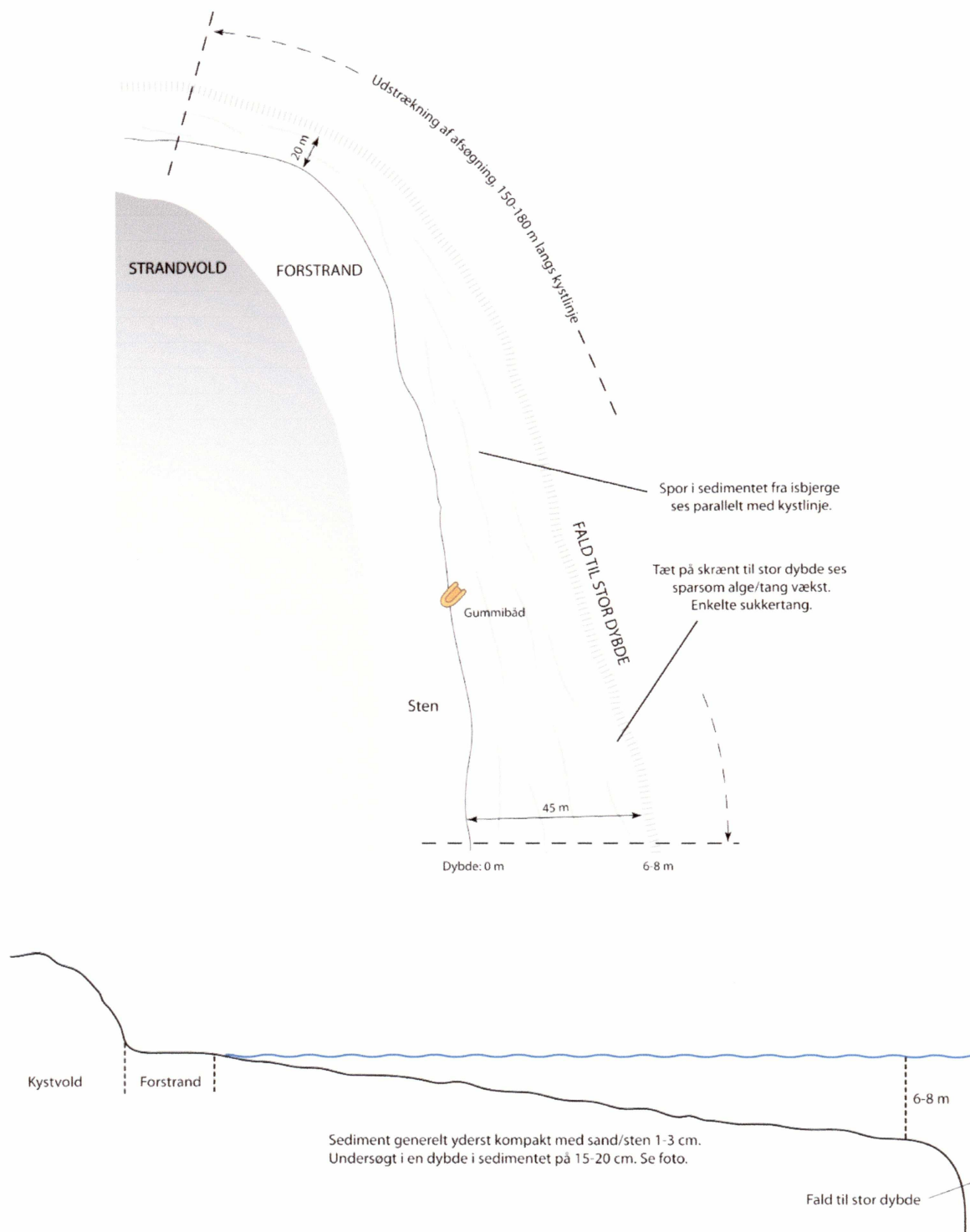

Dykning i isbjørneland kræver masser af varmt tøj og riffel på skulderen

Isfjeldes drift langs kysten pløjer bunden op og fjerner alt.

Afsøgningen blev foretaget visuelt fra positionen: N76 49.336 W19 23.186 (taget ved Gummibåden) med en skiftende passage på 90 ° på kyst og yderskrænt med ca. 20 meters mellemrum. Sigtbarheden var 15 – 20 meter. Der blev ikke registreret spor eller ændringer farvemæssigt i bundsedimentet, som indikerede rester fra en bil. Havbunden var hård og meget kompakt med groft sand og småsten og overalt, var der store slæbespor efter utallige isfjelde, der var trukket hen over bunden af vejr, vind og strøm.

"Alabama"s anker

Danmark-Ekspeditionen er mest kendt for tragedien, hvor lederen Mylius-Erichsen, kartografen Høeg Hagen og grønlandereren Jørgen Brønlund omkom af sult og kulde under uklare omstændigheder i forbindelse med en kortlægningsrejse i Nordgrønland. Deres lig og dagbøger er aldrig fundet. Det er en af grundene til, at der har været foretaget et utal af eftersøgningsekspeditioner i eftertiden.

Ejnar Mikkelsen foretog den første af de mange eftersøgningsekspeditioner allerede i 1909. Han fandt vinterhavn ved øen Shannon med ekspeditionsskibet og sælfangerskuden "Alabama". Han kom desværre ikke en løsning af gåden om de 3 omkomne nærmere. Derimod blev han, sammen med skibets maskinist Iver Iversen efterladt af skibets besætning, der havde forladt Shannon med en tilfældig forbigående sælfangerskude. Deres eftersøgningsrejse udviklede sig dramatisk og trak så længe ud, at de blev forhindret i at nå tilbage kammeraterne inden 1. august 1910, som aftalt med næstkommanderende Laub. Da de 5 tilbageblevne på Shannon uventet fik skibsejlighed med en norsk sælfangerskude, valgte de at rejse hjem. Mikkelsen og Iversen når Shannon 25. november - skibet er forlist, men af vraget har kammeraterne bygget en hytte, som nu bliver hjem for de to mænd. De strander i Nordøstgrønland, til de bliver fundet i 1912 af den norske skude "Sjöblomsten".

Ejnar Mikkelsen.
Fot. ved Ankomsten til Shannon Øen efter Slædefarten i

Iver P. Iversen.
Fot. ved Ankomsten til Shannon Øen efter Slædefarten i

Ejnar Mikkelsen og Iver Iversen efter 3 års ufrivillig ophold alene

Alabamahytten blev bygget af materiale fra skibet

"Alabama" ligger for svaj ved Shannon

Skibet "Alabama" blev skruet ned af isen 50 meter fra kysten, og det var derfor planen, at lokalisere vraget eller dele heraf. Sigten var så klar, at vi kunne afsøge store dele af bunden 20 meter fra overfladen. Herfra blev "Alabamas" anker lokaliseret, og den efterfølgende dykning viste, at det lå på 17 meters dybde, klemmt inde i en smal klipperevne, god beskyttet mod isfjeldenes drift. Resten af skibet så ud til at være destrueret af isfjelde, eller ført ud på meget dybere vand.

Dykkerfeltet ud for Alabamahytten blev afgrænset til 50 x 50 meter på baggrund af historiske fotos. Alabamas anker blev fundet på position: N75 17.103 W17 50.578. Det lå beskyttet mellem store klippestykker på ca. 17 meter vand. Længden på ankeret er ca. 130 centimeter og bredden er ca. 70 centimeter. Kæden er relativ kraftig med kædeled på ca. 10 centimeters længde og en tykkelse på ca. 20 mm. Der var 8 led synlige. Kæden er fastgjort i ankeret i en ring med en diameter på ca. 12 centimeter. Under ankeret ses yderligere to metaldele hvilket muligvis kan være den øvre tværdel af ankeret.

Alabamas anker lokaliseret på 17 meters dybde.

På ankeret ses et jævnt lag af korrosion, hvor overfladen fremstår med et sort ensfarvet porøst ferrolag. Kysten ved Alabama består af jævnt skrånende klipper med et fald til 20 - 30 meter.

